

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Špiro Tičinović

**ODREDNICE POVJERENJA U DRŽAVNI
PARLAMENT GRAĐANA RH –
USPOREDBA S DRUGIM EUROPSKIM
DRŽAVAMA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2016

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODJEL ZA PSIHOLOGIJU

ŠPIRO TIČINOVIĆ

**ODREDNICE POVJERENJA U DRŽAVNI
PARLAMENT GRAĐANA RH –
USPOREDBA S DRUGIM EUROPSKIM
DRŽAVAMA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr.sc. Renata Franc

Zagreb, 2016.

Odrednice povjerenja u državni parlament građana RH – usporedba s drugim europskim državama

Determinants of confidence in the state parliament of Croatian citizens - comparison with other European countries

Sažetak

Glavni cilj rada bio je ispitati razinu povjerenja u državni parlament u Republici Hrvatskoj i usporediti je s istim povjerenjem u Sloveniji i Danskoj. Istraživanje je provedeno u dva mjerenja na uzorku od preko 4000 sudionika u svakom mjerenju. Za potrebe istraživanja korišten je dio podataka prikupljenih iz opsežne ankete u okviru Europskog društvenog istraživanja (*European Social Survey- ESS*). Korišteni su sociodemografski podaci (dob, spol i stupanj naobrazbe) te podaci o varijablama *Političko povjerenje*, *Socijalno povjerenje*, *Interes za politiku* i *Zadovoljstvo životom*. Rezultati su pokazali da su razina povjerenja u parlament i razina zadovoljstva životom građana RH bile statistički značajno više u prvom mjerenju u odnosu na drugo mjerenje, razina socijalnog povjerenja bila je statistički značajno viša u drugom mjerenju u odnosu na prvo mjerenje, a razina interesa za politiku nije bila statistički značajno različita u dva mjerenja. Pokazalo se da je najviša razina povjerenja u parlament, socijalnog povjerenja i zadovoljstva životom karakteristična za Danske sudionike, dok je za Hrvatske sudionike karakteristična relativno najviša razina interesa za politiku. U oba mjerenja, za sve države relativno najsnažnijim statistički značajnim prediktorom pokazalo se povjerenje u druge ljude.

Ključne riječi: povjerenje u državni parlament, političko povjerenje, socijalno povjerenje

Abstract

The main objective of this study was to examine the level of trust in the national parliament in the Republic of Croatia and compare it with the same confidence in Slovenia and Denmark. The study was conducted in two measurements on a sample of over 4000 participants in each measure. For this study, a part of the data collected from extensive surveys in the framework of the *European Social Survey- ESS* is used. We used socio-demographic data (age, gender and level of education) and data of variables *Political trust*, *Social trust*, *Interest in politics* and *Satisfaction with life*. The results showed that the level of confidence in parliament and the level of life satisfaction of citizens of Croatia were significantly higher in the first measurement than in the second measurement, the level of social trust was significantly higher in the second measurement compared to the first measurement, and the level of interest in politics was not significantly different in the two measurements. The results showed that Danish participants had the highest level of confidence in parliament, social confidence and life satisfaction, while Croatian participants had relatively high level of interest in politics. In both measurements, for all countries relatively strongest statistically significant predictor was trust in other people.

Keywords: trust in the national parliament, political trust, social trust

Sadržaj

1. Uvod.....	2
2. Ciljevi i problemi.....	12
3. Metoda.....	13
3.1. <i>Sudionici i postupak</i>	13
3.2. <i>Instrument</i>	15
4. Rezultati.....	16
5. Rasprava.....	28
6. Zaključak.....	34
7. Literatura.....	35

Uvod

Jedan od važnih konstrukata u proučavanju čovjeka i njegovog socijalnog razvoja svakako je povjerenje. Narodna mudrost kaže da je najveća vrijednost imati osobu od povjerenja, a razvoj čovjeka, kao i brojna istraživanja navedeno i potvrđuju. Povjerenje je stoga neupitno bitno od dolaska na svijet do kraja života. U početku se ono očituje kroz stvaranje primarnih veza i privrženosti s roditeljima, kasnije se očituje kroz prijateljske pa partnerske odnose te profesionalan rad. Može se reći da temeljno povjerenje ili nepovjerenje prema svijetu oblikuje našu ličnost, a samim time i naše ideje te ponašanje. Povjerenje možemo imati, stjecati, zadobiti, izgubiti, testirati, narušiti, ugroziti; ono se dugo stječe, konstantno obnavlja, a često lako i nepovratno gubi. Sama etimološka osnova riječi koja sadrži konstrukt *vjera u nešto* zorno predočava njegovo značenje. A vjera i nada u radije pozitivan nego negativan ishod jedna je od glavnih ljudskih odlika.

Osim iz psihologijske, konstrukt povjerenja istraživački je iznimno zanimljiv i s drugih pozicija. Povjerenje je konceptualizirano kao interpersonalni koncept u psihologiji (Johnson-George i Swap, 1982; Rotter, 1971; Simpson, 2007), sociologiji (Lewis i Weigert, 1985; Molm i dr., 2000; Yamagishi i dr., 1998) i menadžmentu (Colquitt i dr., 2007; Kramer i Lewicki, 2010; Lewicki i dr., 2006; McEvily, 2011; McEvily i dr., 2003), a interes za objašnjenjem ovog konstrukta proteže se kroz još mnogo različitih disciplina, uključujući političke znanosti, ekonomiju, povijest, političku teoriju i filozofiju te antropologiju. Pojam povjerenja najšire se može definirati kao vjerovanje pojedinca da mu drugi pojedinci u najgorem slučaju svjesno ili voljno neće učiniti ništa nažao, a da će u najboljem slučaju učiniti nešto u njegovom interesu.

U ovom radu povjerenje će se istražiti kroz prizmu državne i zakonodavne vlasti te njezinih institucija. Pošto mnoge države trenutno prolaze kroz brze ekonomske, političke i socijalne promjene, postaje sve važnije razumjeti kako i zašto pojedinci stvaraju osjećaj odanosti i povjerenja u društvo i njegove institucije. S obzirom na to da je povjerenje u institucije instrumentalno za progresivnu javnu politiku i ekonomski razvoj, pad u razvoju istih nužno vodi do brige. Iz ove perspektive, povjerenje se može kategorizirati u socijalno povjerenje i institucionalno povjerenje (Bachmann, 1998; Luhmann, 1979).

Postoji generalni konsenzus suvremenih socijalnih znanstvenika da je socijalno povjerenje itekako važno, što iz socijalnih, a što iz političkih razloga. Socijalno povjerenje među građanima utječe na široki raspon fenomena, uključujući ekonomski rast i uspješnost u prodajnoj ekonomiji, stabilnoj i uspješnoj demokratskoj vladi, poštenom pružanju javnih dobara, socijalnoj integraciji, suradnji i harmoniji. Povjerenje je u centru skupine drugih koncepata koji su važni u teoriji socijalne znanosti, ali i u svakodnevnom životu, uključujući životno zadovoljstvo i sreću, optimizam, blagostanje, zdravlje, ekonomski prosperitet, stupanj obrazovanja, socijalnu skrb, zajednicu, civilno društvo i demokraciju. Postoje dokazi da su ljudi koji općenito imaju više povjerenja zdraviji, sretniji i žive duže od onih koji nemaju povjerenja (Dunn i Schweitzer, 2005).

Većina dosad provedenih istraživanja socijalnog povjerenja fokusira se na povjerenju koje se odnosi na vjerovanje da osoba može vjerovati strancima na osnovi generalizirane pretpostavke da joj druga osoba neće napraviti ništa nažao (Putnam, 2000; Seligman, 1997; Uslaner, 2002). U ESS upitniku koji je korišten u ovom radu, koncept socijalnog povjerenja mjeri se na skali od 11 čestica sa standardnim pitanjem: *Generalno govoreći, biste li rekli da se većini ljudi može vjerovati ili da se ne može biti previše oprezan u odnosima s drugim ljudima?* Onima koji kažu da se većini ljudi može vjerovati dana je vrijednost 10, a onima koji kažu da ne možeš biti previše oprezan u odnosima s ljudima je dana vrijednost 0.

Postoje dvije glavne škole koje se bave socijalnim povjerenjem. Prva smatra da je povjerenje osobno vlasništvo i da je povezano s individualnim stavovima, osnovnim osobinama ličnosti i individualnim društvenim i demografskim značajkama kao što su klasa, školovanje, zarada, godine i spol. Druga smatra da povjerenje nije svojstvo individualaca, već društvenog sustava. Ove teorije bi najšire mogli nazvati individualne nasuprot društvenima.

Prema dobro razvijenim socijalno-psihološkim školama mišljenja u SAD-u između 1950-ih i 1960-ih godina, socijalno povjerenje je temeljna osobina ličnosti pojedinaca (Erikson, 1950; Allport, 1961; Cattell, 1965; Rosenberg, 1956, 1957). Ono se uči u ranom djetinjstvu, te ostaje gotovo nepromijenjeno u kasnijem životu, mijenjajući se vrlo malo pod utjecajem iskustva koje se događa kasnije. Povjerenje može brzo opasti pod utjecajem traumatičnog iskustva, ali je veća vjerojatnost da će rasti kako se pozitivne okolnosti akumuliraju. Prema socijalnim psiholozima, socijalno povjerenje je dio šireg sindroma ličnosti koji uključuje optimizam, vjeru u suradnju i uvjerenje da pojedinci mogu riješiti svoja neslaganja i živjeti

zajedno zadovoljavajući društveni život. Ovaj pristup naziva se još i *Teorijom dobrotvorne organizacije*. Sudjelovanje u dobrotvornim organizacijama stvara navike koje daju potporu demokratskoj politici, te sposobnost i sklonost da se uključi u politiku. Dobrotvorne udruge potiču povjerenje, uzajamnost i političko razumijevanje i vještine.

Djelomično drugačiji, a opet individualan pristup prema povjerenju, manje se usmjerava na rano djetetovo socijalno okruženje, a više se usmjerava na kasnije životno iskustvo. Smatra da su u društvu pobjednici oni kojima se vjeruje – oni koji su bogatiji i bolje školovani, s visokim socijalnim i ekonomskim statusom. Povjerenje uključuje stupanj rizika (stavljanje nećijih interesa i dobrobiti u ruke drugoga), a oni koji su uspješniji mogu si priuštiti veći rizik nego siromašni. Uspješnijima se pristupa s više poštovanja, što povećava njihov osjećaj povjerenja, a uspjeh u životu im daje više optimizma i povjerenja nego siromašnima, koji su najčešće cinični, nepovjerljivi i sumnjičavi prema drugima. Prema ovom pristupu, socijalno povjerenje je produkt životnih iskustava odrasle osobe. Oni koje je život tretirao ljubazno i velikodušno će vjerojatnije imati povjerenja od onih koji pate od siromaštva, nezaposlenosti, diskriminacije, iskorištavanja i socijalne isključenosti (Inglehart, 1999; Putnam, 2000). Ovaj pristup se još naziva i *Teorijom društvenog uspjeha i blagostanja*.

Drugi glavni pristup istraživanju socijalnog povjerenja nalaže da je ono odlika društva prije nego pojedinca. Povjerenje nije u tolikoj mjeri srž osobina ličnosti pojedinca ali pojedinci sudjeluju, doprinose ili profitiraju u povjerljivoj kulturi, kao i od socijalnih i političkih institucija koje potiču razvoj povjerljivih stavova i ponašanja. Prema ovom pristupu, odgovor na standardno pitanje o povjerenju (*Generalno govoreći, biste li rekli da se većini ljudi može vjerovati, ili da se ne može biti previše oprezan u odnosima s drugim ljudima?*) ne odnosi se toliko na osobnost pojedinca ili njegove osobne sklonosti, već na to kako on procjenjuje povjerenje u društvu koje ga okružuje (Putnam, 2000). Povjerenje, prema ovoj teoriji, produkt je iskustva (Hardin, 1993), a pojedinci konstantno modificiraju i unaprjeđuju svoj osjećaj povjerenja i nepovjerenja kao odgovor na promjenu okolnosti.

Kao rezultat, razina povjerenja koju sudionici pokažu na upitnicima, dobar je indikator povjerenja društva u kojem pojedinac živi. Dobiveni rezultati više govore o društvima i socijalnom sustavu nego o osobnosti i socijalnim tipovima koji žive u njima (Putnam, 2000). Takvu vrstu gledanja na konstrukt povjerenja podržava činjenica da su zemlje kao Brazil, Peru, Filipini, Turska i Venezuela na samom dnu internacionalne skale povjerenja, dok su Norveška,

Švedska, Danska, Nizozemska, Kanada, Finska, Irska i Island pri samom vrhu (Inglehart, 1999). Kakva god bila distribucija rezultata povjerenja među društvima, bogatija i/ili demokratičnija društva imaju više povjerenja nego siromašnija i manje demokratična. Pošto je povjerenje konstrukt koji se sporo mijenja, možemo pronaći dokaze da je trenutno povjerenje određeno povijesnim nasljeđem. Institucije djeluju u posebnom društvenom kontekstu čiji su, u isto vrijeme, i odraz. Pritom se misli na značaj društveno-povijesnog iskustva u formiranju dugotrajnih kulturnih obrazaca, koji se odražavaju u načinu rada institucija, a potom i na ocjenu njihova povjerenja (Putnam, 2003).

Političko i socijalno povjerenje na neki način su donekle slični ali su i različiti. Socijalno ili interpersonalno povjerenje može biti bazirano na neposrednom iskustvu iz prve ruke, dok se političko povjerenje uči indirektno i s udaljenosti, obično preko medija. Kako je socijalno povjerenje presudno za civilizirani socijalni život, tako je političko povjerenje presudno za demokratski i stabilan politički život. Primjerice, nedavna istraživanja pokazuju da socijalno i političko povjerenje značajno povećavaju šansu da će građani plaćati poreze. Stoga, povjerenje povećava praktičnu šansu socijalne kooperacije, dok u isto vrijeme smanjuje rizik od prevare građana i eksploatatorskih elita (Scholtz i Lubell, 1998).

Teorije o podrijetlu političkoga povjerenja najšire se mogu razdijeliti na dva osnovna pristupa: *kulturalni* i *institucionalni*. Oba pristupa ističu povjerenje kao kolektivno svojstvo, široko prihvaćeno među svim članovima društva, no nude različita objašnjenja izvora političkoga povjerenja i različitu perspektivu demokratskog razvoja. Kulturalni se pristup razlikuje od institucionalnog s obzirom na opseg u kojem je povjerenje prema političkim institucijama shvaćeno kao egzogeno ili endogeno. Kulturni pristup vidi povjerenje kao egzogeno, uvjetovano osnovnim sociokulturnim obilježjima stečenim uglavnom u razdoblju rane socijalizacije. S druge strane, institucionalni pristup vidi povjerenje kao endogeno, kao racionalan odgovor pojedinca prema sustavu, odnosno kao posljedicu djelovanja institucija. Dok institucionalni pristup drži da je institucionalna struktura funkcija racionalnoga izbora ili namjernoga dizajna, kulturalni pristup vidi institucionalni dizajn kao duboko uvjetovan kulturom i sadržajno ovisan o njoj (Maldini, 2006).

Pojam političkog povjerenja odnosi se na vjerovanje da će institucije kompletno i pošteno obavljati svoje dužnosti (Hudson, 2006; Mishler i Rose, 2001). Nisko povjerenje upućuje da nešto u političkom sustavu – političari, sustav ili oboje – ne funkcionira na optimalnoj razini. Uzrok može biti loša izvedba ili pak previsoka očekivanja, no u svakom slučaju nisko povjerenje građana ukazuje na važan problem kojeg je potrebno pokušati riješiti. Političko povjerenje je važno jer je demokracija bazirana na institucionalnim mehanizmima koji bi trebali osigurati da se političari ponašaju na vjerodostojan način ili da snose odgovornost. Povjerenje u institucije koje bi trebale osigurati vjerodostojne političare je krucijalan element u ovoj mješavini. Institucionalne mikro teorije o podrijetlu političkog povjerenja su posljedica institucionalne uspješnosti. Pokazalo se da će se povjerenje generirati ako institucije dobro obavljaju svoj posao (Mishler i Rose, 2001).

Međutim, pojedinci ne samo da odlučuju hoće li vjerovati drugima s obzirom na njihovu kompetenciju, integritet i benevolentnost (Colquitt i dr., 2007; Mayer i dr., 1995; Mayer i Davis, 1999), nego također odlučuju i hoće li vjerovati institucijama s obzirom na njihovo funkcioniranje i svrhu (Barbalet, 2009; Giddens, 1990; Lewis i Weigert, 1985; Luhmann, 1979; Rousseau i dr., 1998). Na primjer, ljudi prosuđuju ispunjava li djelovanje nekih institucija kao što je parlament, njihova očekivanja. Institucionalno se onda povjerenje može definirati kao očekivanje da će političke institucije djelovati prema poštenim pravilima čak i u odsustvu stalnog nadzora. Povjerenje u političke institucije je konceptualizirano i proučavano i kao jednodimenzionalan i kao višedimenzionalan koncept. S jedne strane (Fisher i dr., 2010; Hibbing i Theiss-Morse, 1995), smatra se da građani koriste različite kriterije kako bi evaluirali pouzdanost različitih institucija. S obzirom na činjenicu da građani razvijaju posebne stavove o povjerenju, oni ne bi trebali biti stavljani na jednu mjernu skalu. S druge pak strane (Almond i Verba, 1963), institucije ne djeluju u vakuumu, nego su dio političkog sustava s posebnom političkom kulturom. Kao rezultat, možemo očekivati da su stavovi građana o izvedbi različitih političkih institucija snažno povezani jedni s drugima (Hooghe, 2011). Stoga će građani vjerojatno razviti jedan opsežan stav *povjerenja u političke institucije* koji je oblikovan političkom kulturom njihove države. Taj generalni stav zatim utječe na njihove procjene pouzdanosti različitih institucija.

Prednost proučavanja povjerenja u jedan specifični dio političkog sustava je ta što je jasno što se mjeri. S druge strane, nedostatak je to što se mjeri samo jedan dio šireg koncepta političkog povjerenja. Međutim, pošto političke institucije igraju važnu ulogu u oblikovanju demokratskog društva, možemo pretpostaviti da je povjerenje u institucije povezano s evaluacijom građana o tome kako doživljavaju izvedbu političkog sustava. Levi (1998) smatra da je izraženi stupanj povjerenja u institucije proporcionalan uvjerenju osoba da institucije rade u njihovu korist. Zbog navedenog važno je razvijati pouzdane i kulturno specifične instrumente za istraživanje ovog konstrukta.

Istraživanjima se pokazalo da varijabla *povjerenja u političke institucije* ima visoku razinu pouzdanosti i valjanosti te zadovoljavajuće ostale metrijske karakteristike. Istraživanje Sofie Marien (2011) testiralo je jednodimenzionalni model, gdje se pretpostavljalo da će opažane mjere – *povjerenje u državni parlament, povjerenje u političke stranke, povjerenje u pravni sustav, povjerenje u policiju i povjerenje u političare*, tvoriti jedan latentni faktor, tj. *povjerenje u političke institucije*. Rezultati su navedeno i potvrdili pokazavši da institucionalno povjerenje može biti konceptualizirano kao jednodimenzionalni koncept. Takav nalaz vodi do zaključka da građani imaju jedan generalizirani stav koji utječe na njihove evaluacije povjerenja u specifične političke institucije.

Druga pak istraživanja (Mishler i Rose, 2001) pokazuju da je povjerenje u političke institucije odraz načina rada neke političke institucije sukladno navedenim obilježjima institucija, ali i sociokulturnog konteksta. Drugim riječima, ono može biti rezultat racionalne procjene kvalitete rada institucija, te društvenog očekivanja koje nastaje uslijed navikavanja na kulturna pravila (Fukuyama, 1995). Pokazalo se također da učinkovite institucije kreiraju povoljne uvjete za stabilne odnose stanovnika neke države i pomoću svog legitimiteta osnažuju, odnosno potiču slijeđenje pravila (Letki, 2006), što ukazuje na društveni značaj političkog povjerenja. Konačno, gubitak povjerenja u legitimitet političkog vodstva negativno se odražava na međuljudsko, horizontalno povjerenje (Lewis i Weigert, 1985; Rothstein i Eek, 2009).

Neki bi mogli tvrditi da je umjereno političko nepovjerenje ili nedostatak povjerenja zdravo za politički život, te da previše povjerenja u političare ukazuje na naivnost ili nepametno ponašanje (Hardin, 1999). Ovakav nalaz, iako praktično uvjerljiv, svakako je kulturalno specifičan u različitim zemljama, posebno ako se u obzir uzme njihova politička povijest. Svakako je smisljeno ne imati povjerenja u nepouzdanu političare i neučinkovite političke

institucije jer u takvim situacijama je nedostatak povjerenja, tvrdoglavost i senzibilnost vjerojatno dobro za demokraciju. Svrha demokracije jest izabrati političke lidere koji su iskreni i pouzdani i ono što je još bitnije, kreirati politički sustav koji će jamčiti ponašanje političara na pouzdan način. Stoga je stalni institucionalni i građanski nadzor i preispitivanje rada političkih sudionika osnova povjerenja u vlast. U tom pogledu, građani kreiraju političko povjerenje pomoću političkog djelovanja i promišljanja, kontinuiranog informiranja i donošenja odluka o suglasnosti s institucionalnim odlukama koje su izravno vezane za njihovu svakodnevicu (Levi, 1998). Potonje podrazumijeva postojanje potrebnih znanja o funkcioniranju političkih institucija ali i ukupnih političkih procesa, odnosno, određenu razinu političke pismenosti koja u užem pogledu obuhvaća znanja o ključnim političkim pojmovima, poznavanju ustavno-političkog uređenja i političke informiranosti.

Trenutno povećanje interesa za proučavanje povjerenja u politiku povezano je s opservacijom da tijekom zadnja tri desetljeća, postoji padajući trend među industrijaliziranim nacijama, vezano uz povjerenje ljudi u institucije i vladu (Catterberg i Moreno, 2006; Citrin i Muste, 1999; Dalton, 2004, 2005; Inglehart, 1997; Putnam, 2000). To je zabrinjavajući trend jer se vjeruje da razina političkog povjerenja utječe na stabilnost institucija koje stvaraju ili provode politiku (Citrin i Muste, 1999). Dominantan istraživački pogled je da suvremene demokracije doživljavaju krizu povjerenja velikih razmjera. U 2008. godini samo je 30% građana SAD-a vjerovalo svojoj vladi, u usporedbi sa 60% u 1960-ima. Međutim, nekoliko istraživanja je došlo do rezultata koji su kontradiktorni ovoj pesimističnoj propoziciji (Klingemann i Fuchs, 1995; van de Walle i dr., 2008; Hooghe i Wilkenfeld, 2008). Iako postoje dokazi o strukturalnom trendu prema nižem političkom povjerenju u SAD-u od 1960-ih, ne postoje nikakvi konačni dokazi o generalnom padu političkog povjerenja u Europi (Lipset i Schneider, 1983; Catterberg i Moreno, 2006; Van de Walle i dr., 2008). Osim zbog posebnih međunarodnih trendova, do nekonzistentnih nalaza često dolazi i zbog različite operacionalizacije političkog povjerenja. Također se koriste i razni načini mjerenja, uključujući potporu određenim politikama, evaluacije političara na dužnosti, povjerenje u političke institucije i povjerenje u politički sustav.

Druga istraživanja pak pokazuju da u Europi razine političkog povjerenja ostaju relativno stabilne diljem kontinenta. Dok skandinavske zemlje općenito iskazuju visoke razine političkog povjerenja, ono je mnogo niže u Južnoj i Istočnoj Europi. K tome, ono ima tendenciju da ostane niže. Unatoč činjenici da je većina zemalja u Centralnoj i Istočnoj Europi postala

parlamentarna demokracija prije više od dva desetljeća, razine političkog povjerenja su ostale strukturalno niže nego u više uhodanim demokracijama Zapadne Europe. Ova stabilnost političkog povjerenja također potpomaže činjenicu da razine povjerenja nisu odraz izvedbe vladinih institucija na direktan i izravan način. Da je to slučaj, razine političkog povjerenja bi bile značajno više promjenjive u Centralnoj i Istočnoj Europi uzimajući u obzir političke transformacije koje su se tamo dogodile. U Europskom kontekstu postoje geografski specifične razlike među državama, tako da one iz bivšeg Sovjetskog bloka generalno manje vjeruju u parlament, dok Skandinavske države i Nizozemska više vjeruju parlamentu (Listhaug i Wiberg, 1995; Lühiste, 2006; Uslander, 2003). Povjerenje u lokalne jedinice je nedvojbeno izuzetno važno na fiskalno decentraliziranoj razini u državama kao što je Danska (Thiessen, 2003), u kojoj su za pružanje mnogih javnih dobara i usluga zadužene lokalne samouprave.

Pad institucionalnog povjerenja zabilježen je i u postsocijalističkim državama tijekom zadnjih dvadeset godina, pri čemu je ipak konstantno niži od onoga u Zapadnim društvima (Mishler i Rose, 1997; Sztompka, 1999; Cattenberg i Moreno, 2006; Šalaj, 2007; Zmerli, Newton i Montero, 2007). Istraživanja pokazuju da je socijalistička prošlost imala negativan utjecaj na današnju razinu političkog povjerenja. Za smanjenje političkog povjerenja u postsocijalističkim državama daje se primat 'isparavanju' iluzija o demokraciji i razočaranju novim sustavom (Cattenberg i Moreno, 2006), zatim perzistenciji kulturnih faktora (kao što je religija), te socijalističkog naslijeđa (Inglehart i Welzel, 2005). U posljednjih dvadeset godina bivše socijalističke zemlje su se pokušale odvojiti od svoje socijalističke prošlosti, kako bi temeljito restrukturirale svoje političke i ekonomske institucije i promijenile ljudske stavove i ponašanje. Uz ostale ciljeve, reformom se željelo ponovno obnoviti povjerenje u vladu, koje je bilo snažno kompromitirano u zadnjim desetljećima socijalističke vladavine zbog rasprostranjenosti korupcije, nepotizma, nedostatka proizvoda i nemogućnosti brige za građane. Ipak, povjerenje u vladu u postsocijalističkim društvima ostaje nisko do danas.

Što se tiče nalaza za Hrvatsku, prema istraživanju koje su proveli Sekulić i Šporer (2010) utvrđeno je kako se političke institucije uglavnom nalaze na dnu ljestvice institucionalnog povjerenja. Mogući uzroci takvog stanja mogu se naći u spajanju negativnog naslijeđa komunističkog sustava, raširenoj korupciji u svim segmentima društvenog djelovanja i konstantnom reformiranju sustava bez konkretnih ciljeva i strategija. Korupcija je u najvećoj mjeri generirana na višim razinama što potvrđuju brojne korupcijske afere u kojima su glavnu ulogu imali visoki dužnosnici državnih političkih, gospodarskih, obrazovnih i znanstvenih

institucija, ali i visoki dužnosnici važnih institucija kao što su parlament, vlada i sudstvo. Ta korupcijska sprega uvjetovala je širenju korupcije gdje se „nepošteno ponašanje prema njima uglavnom promatralo kao prihvatljivo i čak pohvalno s obzirom na njihovu nelegitimnu moć“ (Rothstein, 2004). Treba naglasiti kako je negativna dinamika procjene pouzdanosti političkih institucija krajem devedesetih godina prošlog stoljeća bila direktno vezana uz pad povjerenja u stranku na vlasti, odnosno vladajuću strukturu. Navedeno ukazuje na poistovjećivanje konkretne političke stranke s političkim sustavom, a na taj način i značajan otklon od postavki demokratske političke kulture (Rimac, 2000). Pošto su simpatizeri stranke na vlasti posjedovali višu razinu povjerenja u politički sustav, Rimac (2000) smatra kako je riječ o elementima parohijalne političke kulture u kojoj je povjerenje ograničeno na članove *naše* grupe ili one čiji smo zagovornici.

Za razliku od socijalnog povjerenja, relativno malo istraživanja se bavi determinantama političkog povjerenja, te empirijski dokazi nisu jednoznačni. Utjecaj sociodemografskih obilježja na formiranje političkog povjerenja u dosadašnjim se istraživanjima pokazao razmjerno oskudnim, bez dokazanih pravilnosti. Korelati političkog povjerenja pronađeni u prijašnjim istraživanjima uključuju socijalnu pozadinu, spol, kognitivne sposobnosti, obrazovanje i radni status. Neka su pak istraživanja (Abramson, 1983; Deary i dr., 2008; Hibbing i Theiss-Morse, 1995; Schoon i dr., 2010) pronašla pozitivnu povezanost između kognitivne sposobnosti, obrazovanja i radnog statusa te političkog povjerenja, dok su druga našla negativnu (Döring, 1992) ili neznačajnu povezanost. Slične nesuglasnosti pronađene su i vezano uz ostale sociodemografske faktore kao što su dob i spol. Pokazalo se da žene imaju više (Glaeser i dr., 2000; Paterson, 2008) ili manje povjerenja (Leigh, 2006) nego muškarci. Nadalje, postoje dokazi da povjerenje varira tijekom života (Hudson, 2006; Putnam, 2000), neki nalazi pokazuju da se povjerenje povećava s dobi (Glaeser i dr., 2000; Mishler i Rose, 2001; Patterson, 1999), dok su neka istraživanja dobila zakrivljen linearan odnos povjerenja i dobi (Brewer i dr., 2004; Hudson, 2006; Wollebaek i Selle, 2002). Važna je također i činjenica da političko povjerenje raste s veličinom mjesta stanovanja (Mishler i Rose, 1997).

Pojedinačno i komparativno istraživanje zemalja pokazalo je da, iako kontroliramo niz drugih varijabli, formalno školovanje stvara niz različitih i često povezanih promjena kod individualaca koje omogućavaju stjecanje i obradu podataka za točnu procjenu funkcioniranja političkih institucija. Obrazovanje je opetovano pokazalo da ima pozitivan efekt na količinu i vrstu pažnje koju građani posvećuju politici i javnim aferama. Primjerice, oni koji su više

školorani, više su zainteresirani za politiku nego oni manje obrazovani (Delli Carpini i Keeter, 1996; Verba i dr., 1995). Štoviše, pojedinci s višom razinom školovanja imaju veću tendenciju uključivanja u političke aktivnosti koje omogućavaju prilike za proučavanje kvalitete političkih institucija. To uključuje, primjerice, odlazak na javne skupove, kontaktiranje s javnim službenicima i praćenje izbornih kampanja (Aars i Strømsnes, 2007; Milligan i dr., 2004; Pattie i dr., 2004). Interes za politiku i politička zbivanja značajna je poveznica demokratske političke kulture tim što prezentira svojevrsnu formu uključenosti u politički život društva i ujedno je segment individualnog sklopa vrijednosti (Ilišin, 2011), što u velikoj mjeri može formirati političko nepovjerenje. Pretpostavka je, dakle, da posjedovanje informacija o političkim okolnostima stvara podlogu za kreiranje slike o radu političkih institucija, što se pokazuje značajnim i pozitivnim prediktorom političkoga povjerenja (Cattenberg i Moreno, 2006).

Diskrepancije u nalazima postoje zbog brojnih razloga: različitih pristupa mjerenju (mjerenja s jednom česticom/korištenje skala), uzorkovanja (transverzalno/longitudinalno, gdje su većina longitudinalnih istraživanja ili relativno kratkoročna ili retrospektivna istraživanja), ili usmjeravanja na specifične periode razvoja (rano doba, grupe različite dobi/grupe starije dobi). Sve navedeno ukazuje na potrebu za daljnjim istraživanjima kako bi se razjasnile determinante političkog povjerenja. Razlike u nalazima mogu također postojati zbog razlika u efektima vremena, koji nisu još do kraja istraženi.

Cilj i problemi

Glavni cilj istraživanja je usporediti razinu povjerenja u državni parlament u Republici Hrvatskoj neposredno prije velike gospodarske krize (2008. godine) i za vrijeme krize (2010. godine) te usporediti razinu povjerenja u državni parlament u Hrvatskoj s istim povjerenjem u Sloveniji i Danskoj.

Problemi i hipoteze:

1. Usporediti razinu povjerenja u državni parlament, socijalno povjerenje, interes za politiku i ukupno zadovoljstvo životom građana RH u 2008. i 2010. godini.
  - Sudionici će pokazati statistički značajno različitu razinu povjerenja u državni parlament, razinu socijalnog povjerenja i ukupnog zadovoljstva životom u RH, na način da će iskazano povjerenje biti niže u drugoj točki mjerenja (2010. godine) u odnosu na prvo mjerenje (2008. godine).
  - Sudionici neće pokazati statistički značajno različitu razinu interesa za politiku između dva mjerenja.
2. Usporediti povjerenje u državni parlament, socijalno povjerenje, interes za politikom i ukupno zadovoljstvo životom sudionika iz Hrvatske, Slovenije i Danske.
  - Sudionici će pokazati statistički značajno različitu razinu povjerenja u državni parlament, ukupno zadovoljstvo životom i socijalno povjerenje, na način da će najveće povjerenje iskazati Danci, dok će interes za politikom svugdje biti jednak.
3. Utvrditi odrednice povjerenja u državni parlament građana RH.
  - Prediktori socijalno povjerenje, interes za politiku i ukupno zadovoljstvo životom te demografske odrednice spola, dobi i obrazovanja pokazat će se statistički značajnima za objašnjavanje kriterija povjerenje u državni parlament.
  - Sudionici koji su općenito zainteresirani za politiku, koji smatraju kako se većini ljudi može vjerovati i koji su zadovoljni svojim životom bit će skloniji iskazivati veće povjerenje u parlament.

Metoda

Sudionici i postupak

Za potrebe ovog rada korišteni su podaci iz 4. i 5. vala Europskog društvenog istraživanja i to za uzorak sudionika iz Hrvatske, Slovenije i Danske. U svim slučajevima radi se o nacionalno reprezentativnim uzorcima građana (15 godina i više).

Tablica 1. Prosječna dob sudionika svih država sudionica

		Dob					
		M	Sd	Min	Max	N	
Države	Hrvatska	2008	47,31	18,26	16	89	1453
		2010	50,90	18,91	15	99	1622
	Slovenija	2008	46,56	18,91	15	95	1286
		2010	47,40	18,50	15	93	1385
	Danska	2008	49,26	18,07	15	96	1610
		2010	48,48	18,47	15	94	1576

U četvrtom valu istraživanja (2008. godine) sudjelovalo je 1484 sudionika iz Hrvatske, 1286 sudionika iz Slovenije i 1610 sudionika iz Danske. Ukupno je sudjelovalo 2010 sudionika muškog spola i 2339 sudionika ženskog spola (nije se izjasnilo njih 11).

U petom valu istraživanja (2010. godine) sudjelovalo je 1641 sudionika iz Hrvatske, 1403 sudionika iz Slovenije i 1576 sudionika iz Danske. Ukupno je sudjelovalo 2180 sudionika muškog spola i 2438 sudionika ženskog spola (nije se izjasnilo njih 10).

Tablica 2. Prikaz frekvencija spola sudionika svih država sudionica

		Hrvatska		Slovenija		Danska		
		N	N %	N	N %	N	N %	
Spol	Muško	2008	635	42,8%	596	46,3%	799	49,6%
		2010	720	43,7%	651	46,4%	809	51,3%
	Žensko	2008	838	56,5%	690	53,7%	811	50,4%
		2010	921	55,9%	750	53,5%	767	48,7%

Tablica 3. Prikaz frekvencija stupnja naobrazbe sudionika svih država sudionica

		Hrvatska		Slovenija		Danska		
		N	N %	N	N %	N	N %	
Stupanj naobrazbe	Predškolsko obrazovanje (dječji vrtić, predškola)	2008	108	7,3%	38	3,0%	23	1,4%
		2010	193	11,7%	58	4,1%	161	10,2%
	Osnovno obrazovanje (niži razredi)	2008	230	15,5%	325	25,3%	324	20,1%
		2010	304	18,4%	277	19,7%	303	19,2%
	Osnovno obrazovanje (viši razredi)	2008	290	19,5%	270	21,0%	494	30,7%
		2010	359	21,8%	294	21,0%	370	23,5%
	Srednje obrazovanje	2008	538	36,3%	382	29,7%	119	7,4%
		2010	491	29,8%	478	34,1%	140	8,9%
	Obrazovanje nakon srednjeg koje nije ni više ni visoko	2008	127	8,6%	86	6,7%	164	10,2%
		2010	97	5,9%	89	6,3%	142	9,0%
	Više i visoko obrazovanje, magisterij	2008	170	11,5%	166	12,9%	322	20,0%
		2010	47	2,9%	172	12,3%	324	20,6%
	Doktorat	2008	18	1,2%	16	1,2%	154	9,6%
		2010	145	8,8%	32	2,3%	133	8,4%

Rad se temelji na podacima Europskog društvenog istraživanja. Europsko društveno istraživanje (*European Social Survey – ESS*) je međunacionalno istraživanje koje se bavi proučavanjem stavova i ponašanja. Formirano je 2001. godine, a prvi upitnik je proveden 2002. godine i od tada se provodi svake druge godine. Izvorni upitnik koji se provodi u 36 različitih zemalja, razvija se i upotpunjuje sve do danas. Nakon što pojedina država postane dio Europskog društvenog istraživanja, upitnik se prevodi na jezik te zemlje. ESS u svrhu standardizacije postupka daje jasne smjernice, materijale za obuku, kao i individualne povratne informacije svim istraživačima u zemljama sudionicama.

Cilj Europskog društvenog istraživanja je tumačenje i širenje podataka o društvenim odnosima između građana u pojedinim Europskim državama, uključujući i tumačenje promjene stavova, vrijednosti, percepcije i obrazaca ponašanja u različitim Europskim državama (<http://www.europeansocialsurvey.org/>).

ESS anketu provode osposobljeni anketari licem u lice, koristeći standardizirano intervjuiranje (u kojem su anketari obučeni da postavljaju pitanja točno onako kako su napisana), a intervju se obično odvija u domu sudionika. Zemljama sudionicama preporučeno je korištenje intervjuiranja uz pomoć računala (CAPI); u zemljama u kojima se obično ne koristi CAPI, usvojeno je tradicionalno intervjuiranje papira-i-olovka (PAPI).

Instrument

Istraživanje je provedeno na jednom dijelu podataka prikupljenih iz opsežne ankete u okviru Europskog društvenog istraživanja (*European Social Survey- ESS*). Za potrebe ovog rada, korišteni su sociodemografski podaci (dob, spol i stupanj naobrazbe) te podaci o varijablama *Političko povjerenje*, *Socijalno povjerenje*, *Interes za politiku* i *Zadovoljstvo životom*.

Varijabla *Političko povjerenje* operacionalizirana je jednom česticom tako da su sudionici na skali od 0 do 10 odgovarali koliko osobno vjeruju državnom parlamentu, pri čemu je 0 – uopće nemam povjerenja, a 10 – u potpunosti vjerujem.

Varijabla *Socijalno povjerenje* operacionalizirana je jednom česticom tako da su sudionici na skali od 0 do 10 odgovarali smatraju li općenito govoreći da se većini ljudi može vjerovati ili da nikad ne možeš biti previše oprezan s ljudima. Pri tome je 0 – ne možeš biti previše oprezan, a 10 – većini ljudi se može vjerovati.

Varijabla *Interes za politiku* operacionalizirana je preko odgovora na jednu česticu - sudionici su odgovarali koliko su zainteresirani za politiku na skali od 1 do 4, pri čemu je 1 – uopće nisam zainteresiran, a 4 – jako zainteresiran.

Varijabla *Zadovoljstvo životom* operacionalizirana je jednom česticom - sudionici su odgovarali na pitanje koliko su trenutno zadovoljni svojim cjelokupnim životom kada se sve uzme u obzir. Odgovori su davani na skali od 0 do 10, pri čemu je 0 – izuzetno nezadovoljan, a 10 – izuzetno zadovoljan.

Rezultati

Tablica 4. Usporedba aritmetičkih sredina u dvije točke mjerenja na hrvatskom uzorku

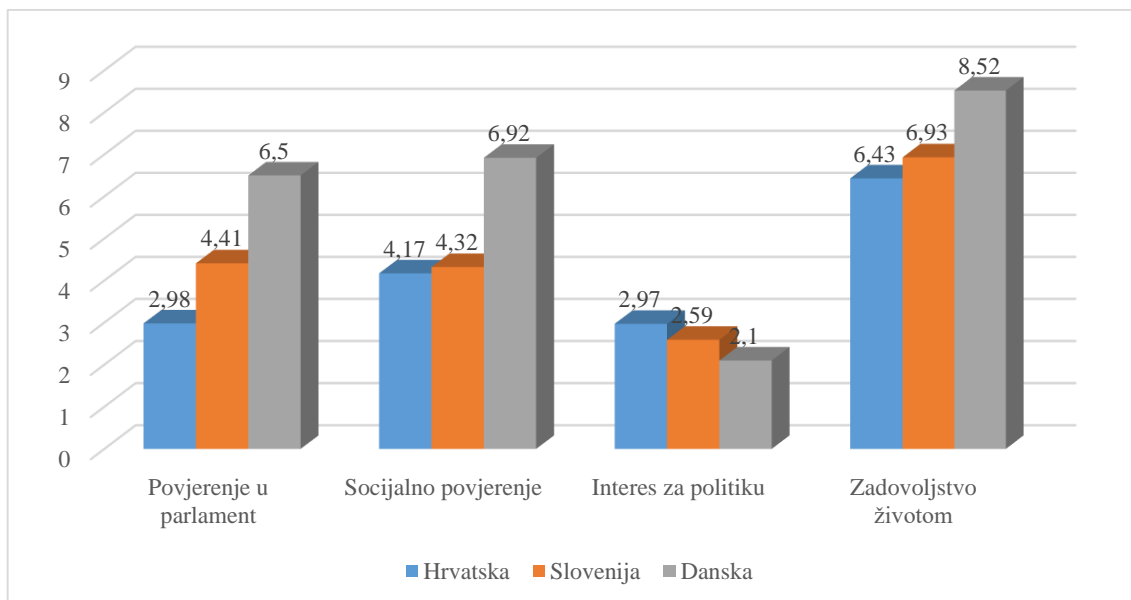
	Točka mjerenja	N	M	Sd	t	df	p
Povjerenje u parlament	2008	1448	2,98	2,379	8,372	3056	,000
	2010	1610	2,28	2,248			
Socijalno povjerenje	2008	1481	4,17	2,498	-4,524	3033,477	,000
	2010	1629	4,57	2,348			
Interes za politiku	2008	1475	2,97	,942	-,274	3096	,784
	2010	1623	2,98	,959			
Zadovoljstvo životom	2008	1477	6,43	2,340	3,364	3112	,001
	2010	1637	6,15	2,375			

Iz tablice 4 vidljivo je da postoje statistički značajne razlike u rezultatima sudionika u prvom i drugom mjerenju na česticama *Povjerenje u parlament*, *Socijalno povjerenje* i *Zadovoljstvo životom*. Sudionici su iskazali veće povjerenje u parlament 2008. godine ($M= 2.98$), veće povjerenje u ljude 2010. godine ($M= 4.57$) i veće zadovoljstvo životom 2008. godine ($M= 6.43$). Nije se pokazala statistički značajna razlika u dva mjerenja na čestici *Interes za politiku*.

Tablica 5. Prosječni rezultati sudionika na česticama (2008. godina)

		M	Sd	N
Povjerenje u parlament	Hrvatska	2,98	2,38	1448
	Slovenija	4,41	2,34	1243
	Danska	6,50	2,09	1592
	Ukupno	4,70	2,71	4283
Socijalno povjerenje	Hrvatska	4,17	2,50	1481
	Slovenija	4,32	2,45	1278
	Danska	6,92	2,04	1609
	Ukupno	5,23	2,66	4368
Interes za politiku	Hrvatska	2,97	,94	1475
	Slovenija	2,59	,84	1279
	Danska	2,10	,77	1610
	Ukupno	2,54	,93	4364

Zadovoljstvo životom	Hrvatska	6,43	2,34	1477
	Slovenija	6,93	2,14	1274
	Danska	8,52	1,42	1609
	Ukupno	7,35	2,19	4360

Slika 1. Prosječni rezultati sudionika na česticama po zemljama (2008. godina)

Tablica 6. Prikaz rezultata dobivenih jednosmjernom analizom varijance na rezultatima svih sudionika (2008. godina)

		Suma kvadrata	df	Prosjek kvadrata	F	p
Povjerenje u parlament	Između grupa	9511,523	2	4755,762	928,033	,000
	Unutar grupa	21933,114	4280	5,125		
	Suma	31444,637	4282			
Socijalno povjerenje	Između grupa	7292,444	2	3646,222	674,207	,000
	Unutar grupa	23606,627	4365	5,408		
	Suma	30899,071	4367			
Interes za politiku	Između grupa	587,379	2	293,690	405,222	,000
	Unutar grupa	3160,683	4361	,725		
	Suma	3748,062	4363			
Zadovoljstvo životom	Između grupa	3674,372	2	1837,186	467,218	,000
	Unutar grupa	17132,505	4357	3,932		
	Suma	20806,877	4359			

Kao što je vidljivo u tablici 6, provedbom jednosmjerne analize varijance na rezultatima sudionika potvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u odgovaranju na čestice između sudionika iz Hrvatske, Slovenije i Danske na svim varijablama .

Provedeni test homogenosti varijance pokazao je da je narušena pretpostavka homogenosti varijance za svaku varijablu. Radi dodatne sigurnosti u točnost dobivenih rezultata, proveden je i Kruskal Wallis neparametrijski test koji je pokazao statistički značajne razlike između država na svim varijablama.

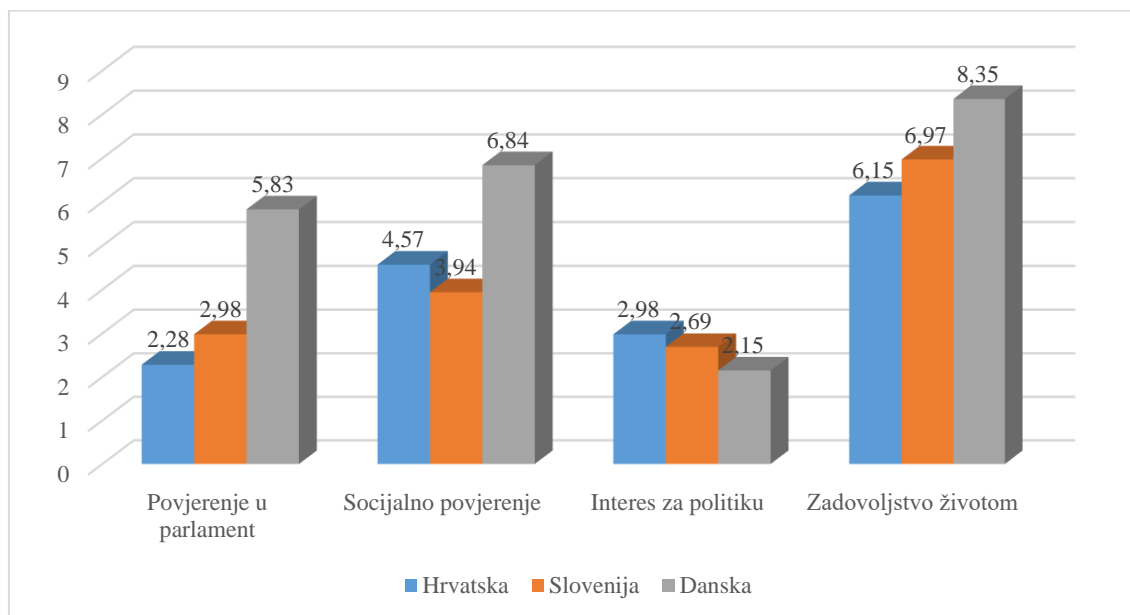
Kasnije provedenim post hoc Sheffeovim testom, pokazalo se da ne postoji značajno razlikovanje Hrvata i Slovenaca na čestici *Socijalno povjerenje* ($M_H= 4.17$ i $M_S= 4.32$ uz $p> .05$).

Iz tablice 5 i slike 1, vidljivo je da sudionici iz Hrvatske imaju najmanje povjerenja u parlament ($M= 2.98$), za razliku od sudionika iz Danske koji najviše vjeruju parlamentu ($M= 6.50$). Sudionici iz Hrvatske također imaju najmanje povjerenje u druge ljude ($M= 4.17$) i najmanje su zadovoljni životom ($M= 6.43$), no pokazali su najveći interes za politiku ($M= 2.97$). S druge strane sudionici iz Danske imaju najviše povjerenja u druge ljude ($M= 6.92$) i najviše su zadovoljni životom ($M= 8.52$), a pokazali su najmanji interes za politiku ($M= 2.10$). Sudionici iz Slovenije su se po danim odgovorima na svim česticama smjestili između sudionika iz Hrvatske i sudionika iz Danske.

Tablica 7. Prosječni rezultati sudionika na česticama (2010. godina)

		M	Sd	N
Povjerenje u parlament	Hrvatska	2,28	2,25	1610
	Slovenija	2,98	2,28	1341
	Danska	5,83	2,19	1548
	Ukupno	3,71	2,73	4499
Socijalno povjerenje	Hrvatska	4,57	2,35	1629
	Slovenija	3,94	2,43	1397
	Danska	6,84	1,89	1573
	Ukupno	5,15	2,55	4599
Interes za politiku	Hrvatska	2,98	,96	1623
	Slovenija	2,69	,87	1399
	Danska	2,15	,82	1573
	Ukupno	2,61	,95	4595

Zadovoljstvo životom	Hrvatska	6,15	2,38	1637
	Slovenija	6,97	2,15	1394
	Danska	8,35	1,56	1572
	Ukupno	7,15	2,26	4603

Slika 2. Prosječni rezultati sudionika na česticama po zemljama (2010. godina)

Tablica 8. Prikaz rezultata dobivenih jednosmjernom analizom varijance na rezultatima svih sudionika (2010. godina)

		Suma kvadrata	df	Prosjek kvadrata	F	p
Povjerenje u parlament	Između grupa	10965,974	2	5482,987	1096,676	,000
	Unutar grupa	22478,387	4496	5,000		
	Suma	33444,361	4498			
Socijalno povjerenje	Između grupa	7098,148	2	3549,074	713,123	,000
	Unutar grupa	22873,392	4596	4,977		
	Suma	29971,540	4598			
Interes za politiku	Između grupa	560,294	2	280,147	357,480	,000
	Unutar grupa	3598,625	4592	,784		
	Suma	4158,919	4594			
Zadovoljstvo životom	Između grupa	3941,119	2	1970,559	465,458	,000
	Unutar grupa	19474,537	4600	4,234		
	Suma	23415,655	4602			

U tablici 8 prikazani su rezultati dobiveni provedbom jednosmjerne analize varijance, te je potvrđeno da postoji statistički značajna razlika u odgovaranju na čestice između grupa sudionika iz Hrvatske, Slovenije i Danske na svim česticama.

Provedeni test homogenosti varijance pokazao je da je narušena pretpostavka homogenosti varijance za čestice *Socijalno povjerenje*, *Interes za politiku* i *Zadovoljstvo životom*. Ipak, za varijablu *Povjerenje u parlament*, Levenov statistik iznosi 2.903, uz $df_1=2$ i $df_2=4496$, $p > .05$, što ukazuje na to da je zadovoljen uvjet homogenosti varijance. Dodatno proveden Kruskal Wallis neparametrijski test pokazao je statistički značajne razlike između država na svim varijablama.

Provedba post hoc Sheffeovog testa, potvrdila je da se odgovori grupa sudionika iz Hrvatske, Slovenije i Danske na svim česticama statistički značajno razlikuju.

U tablici 7 i na slici 2 vidljivo je da sudionici iz Hrvatske imaju najniže povjerenje u parlament ($M= 2.28$), dok sudionici iz Danske najviše vjeruju parlamentu ($M= 5.83$). Ovakav nalaz je sukladan nalazu iz prethodnog mjerenja. Sudionici iz Slovenije imaju najmanje povjerenja u druge ljude ($M= 3.94$), za razliku od sudionika iz Danske koji najviše vjeruju drugima ($M= 6.84$). Nadalje, među sudionicima iz Danske vlada najmanji interes za politiku ($M= 2.15$), dok je najveći interes za politiku vidljiv kod sudionika iz Hrvatske ($M= 2.98$). Zadovoljstvo životom je najizraženije kod sudionika iz Danske ($M= 8.35$), a najmanje izraženo kod sudionika iz Hrvatske ($M= 6.15$). Posljednja dva nalaza, također su sukladna nalazima dobivenima u prethodnom mjerenju. Uzevši u obzir ukupne rezultate na svakoj čestici, može se zaključiti da su ukupni rezultati sudionika na čestima *Povjerenje u parlament*, *Socijalno povjerenje* i *Zadovoljstvo životom* niži nego u prvom mjerenju. S druge strane, interes za politiku je veći u usporedbi s prvim mjerenjem.

Zatim je napravljena matrica korelacija kako bi se vidjela međusobna povezanost korištenih varijabli. Korelacije su provedene zasebno za svaku državu na rezultatima sudionika iz 2008. godine i 2010. godine. Korelacije su izražene Pearsonovim koeficijentom korelacije (r).

Tablica 9. Prikaz korelacija među varijablama na Hrvatskom uzorku

		Socijalno povjerenje	Interes za politiku	Zadovoljstvo životom	Spol	Dob	Stupanj naobrazbe
2008	Povjerenje u parlament	,224**	-,089**	,171**	-,022	,088**	-,055*
	Socijalno povjerenje		-,131**	,186**	,027	-,112**	,186**
	Interes za politiku			-,043	,146**	-,058*	-,240**
	Zadovoljstvo životom				,034	-,227**	,213**
	Spol					-,030	-,028
	Dob						-,358**
2010	Povjerenje u parlament	,160**	-,112**	,146**	-,052*	,064*	,005
	Socijalno povjerenje		,041	,199**	,026	-,072**	,078**
	Interes za politiku			-,015	,204**	-,083**	-,254**
	Zadovoljstvo životom				,017	-,216**	,210**
	Spol					,031	-,084**
	Dob						-,420**

** značajno na razini < .01

* značajno na razini < .05

Kao što je vidljivo u tablici 9, najviša korelacija se u oba mjerenja pokazala između čestica dobi i stupnja naobrazbe i to $r = -.358$ u prvom mjerenju i $r = -.420$ u drugom mjerenju. Druga najviša korelacija također u oba mjerenja je između čestica *Interes za politiku* i *Stupanj naobrazbe*, s tim da je u prvom mjerenju iznosila $r = -.240$, a u drugom mjerenju je bila malo viša ($r = -.254$). Općenito, čestica *Povjerenje u parlament* ima značajne korelacije sa svim ostalim česticama, bilo pozitivne, bilo negativne, osim sa česticom spola u prvom mjerenju i česticom stupnja naobrazbe u drugom mjerenju. Čestica *Spol* u prvom mjerenju je imala samo jednu značajnu korelaciju i to sa česticom *Interes za politiku* ($r = .146$). U prvom mjerenju, najniža značajna korelacija bila je između čestica *Povjerenje u parlament* i *Stupanj naobrazbe* ($r = .055$). U drugom mjerenju, najniža korelacija bila je između čestica *Povjerenje u parlament* i *Spol* ($r = -.052$).

Tablica 10. Prikaz korelacija među varijablama na Slovenskom uzorku

		Socijalno povjerenje	Interes za politiku	Zadovoljstvo životom	Spol	Dob	Stupanj naobrazbe
2008	Povjerenje u parlament	,280**	-,216**	,145**	-,082**	,015	,142**
	Socijalno povjerenje		-,073**	,153**	-,095**	-,057*	,230**
	Interes za politiku			-,012	,102**	-,171**	-,282**
	Zadovoljstvo životom				-,051	-,188**	,122**
	Spol					,095**	-,031
	Dob						-,182**
2010	Povjerenje u parlament	,346**	-,209**	,186**	-,090**	-,061*	,201**
	Socijalno povjerenje		-,051	,192**	-,086**	-,094**	,235**
	Interes za politiku			,020	,083**	-,190**	-,212**
	Zadovoljstvo životom				,005	-,197**	,151**
	Spol					,059*	,024
	Dob						-,222**

** značajno na razini < .01

* značajno na razini < .05

Iz tablice 10 vidljivo je da je u prvom mjerjenju najviša korelacija između čestica *Interes za politiku* i *Stupanj naobrazbe* ($r = -.282$), a odmah iza nje je korelacija između čestica *Povjerenje u parlament* i *Socijalno povjerenje* ($r = .280$). S druge strane, najniža je korelacija između čestica *Socijalno povjerenje* i *Dob* ($r = -.057$). U drugom mjerjenju, najviša korelacija se pokazala između čestica *Povjerenje u Parlament* i *Socijalno povjerenje* ($r = .346$). To je ujedno i najviša korelacija u oba mjerjenja. Druga najviša korelacija pokazala se između čestica *Socijalno povjerenje* i *Stupanj naobrazbe* ($r = .235$). Najniža značajna korelacija je između čestica *Povjerenje u parlament* i *Dob* ($r = -.061$). U prvom mjerjenju, korelacija između navedenih čestica nije bila značajna.

Tablica 11. Prikaz korelacija među varijablama na Danskom uzorku

		Socijalno povjerenje	Interes za politiku	Zadovoljstvo životom	Spol	Dob	Stupanj naobrazbe
2008	Povjerenje u parlament	,325**	-,225**	,128**	-,080**	-,097**	,203**
	Socijalno povjerenje		-,167**	,190**	,097**	,009	,263**
	Interes za politiku			-,019	,156**	-,117**	-,274**
	Zadovoljstvo životom				,035	,057*	-,006
	Spol					,008	,053*
	Dob						-,040
2010	Povjerenje u parlament	,297**	-,227**	,188**	-,061*	-,104**	,188**
	Socijalno povjerenje		-,175**	,222**	,005	,067**	,241**
	Interes za politiku			-,055*	,105**	-,176**	-,276**
	Zadovoljstvo životom				-,003	,112**	,007
	Spol					,001	,038
	Dob						-,030

** značajno na razini $< .01$

* značajno na razini $< .05$

Iz tablice 11 vidljivo je da je u oba mjerenja najviša korelacija između čestica *Povjerenje u parlament* i *Socijalno povjerenje*. U prvom mjerenju korelacija iznosi $r = .325$, a u drugom je malo niža ($r = .297$). Također, pokazalo se da čestica *Povjerenje u parlament* u oba mjerenja ima značajne korelacije sa svim ostalim česticama, bilo pozitivne ili negativne. U prvom mjerenju, druga najviša korelacija pokazala se između čestica *Interes za politiku* i *Stupanj naobrazbe* ($r = -.274$). S druge strane, najniža značajna korelacija je između čestica *Spol* i *Stupanj naobrazbe* ($r = .053$). U drugom mjerenju, druga najviša korelacija ponovo se pokazala između čestica *Interes za politiku* i *Stupanj naobrazbe* ($r = -.276$). Najniža značajna korelacija je između čestica *Interes za politiku* i *Zadovoljstvo životom* ($r = -.055$).

Tablica 12. Regresijski model i prediktori za sve države (2008. godina)

	Hrvatska		Slovenija		Danska	
	Beta	p	Beta	p	Beta	p
Socijalno povjerenje	,214	,000	,241	,000	,266	,000
Interes za politiku	-,072	,007	-,175	,000	-,150	,000
Zadovoljstvo životom	,169	,000	,103	,000	,091	,000
Spol	-,023	,377	-,038	,162	-,095	,000
Dob	,099	,000	,030	,288	-,110	,000
Stupanj naobrazbe	-,117	,000	,037	,209	,091	,000
R	.315		.358		.408	
R ²	.099		.128		.166	
F	25.393		29.781		52.423	

Provedenom regresijskom analizom na rezultatima sudionika iz Hrvatske u prvom mjerenju, dobiven je koeficijent multiple regresije $R = .315$. Iako je koeficijent značajan, postotak objašnjenja varijance s prediktorima je mali (9.9%). Velik dio varijabiliteta ostao je neobjašnjen, što je dovelo i do velike greške u prognozi ($s_{xy} = 2.260$). Nema velike razlike između koeficijenta determinacije dobivenom na uzorku ($R^2 = .099$) i prilagođenog koeficijenta determinacije ($R^2 = .095$) koji se odnosi na stvarnu populaciju.

Analizom varijance je potvrđena značajnost koeficijenta multiple regresije $R = .315$ ($F(6,1388, 1394) = 25.393$ uz $p < .01$), čime je potvrđen utjecaj odabranih prediktora na kriterij.

Iz tablice 12 vidljivo je da se kao relativno najsnažniji statistički značajan prediktor pokazala čestica *Socijalno povjerenje* ($\beta = .214$), a zatim čestica *Zadovoljstvo životom* ($\beta = .169$). Značajnim su se pokazali svi prediktori osim spola. Najmanji, iako statistički značajan doprinos ima prediktor *Interes za politiku* ($\beta = -.072$).

Provedenom regresijskom analizom na rezultatima sudionika iz Slovenije u prvom mjerenju, dobiven je koeficijent multiple regresije $R = .358$. Iako je koeficijent značajan, postotak objašnjenja varijance s prediktorima je mali (12.8%). Velik dio varijabiliteta ostao je neobjašnjen, što je dovelo i do velike greške u prognozi ($s_{xy} = 2.183$). Nema velike razlike između koeficijenta determinacije dobivenom na uzorku ($R^2 = .128$) i prilagođenog koeficijenta determinacije ($R^2 = .124$) koji se odnosi na stvarnu populaciju.

Analizom varijance je potvrđena značajnost koeficijenta multiple regresije $R = .358$ ($F(6,1215, 1221) = 29.781$ uz $p < .01$), čime je potvrđen utjecaj odabranih prediktora na kriterij.

Iz tablice 12 vidljivo je da se kao relativno najsnažniji statistički značajan prediktor pokazala čestica *Socijalno povjerenje* ($\beta = .241$), a zatim čestica *Interes za politiku* ($\beta = -.175$). Ne značajnim su se pokazali prediktori spola, dobi i stupnja naobrazbe. Najmanji, iako statistički značajan doprinos ima prediktor *Zadovoljstvo životom* ($\beta = .103$).

Provedenom regresijskom analizom na rezultatima sudionika iz Danske u prvom mjerenju, dobiven je koeficijent multiple regresije $R = .408$. Iako je koeficijent značajan, postotak objašnjenja varijance s prediktorima je mali (16.6%). Velik dio varijabiliteta ostao je neobjašnjen, što je dovelo i do velike greške u prognozi ($s_{xy} = 1.900$). Nema velike razlike između koeficijenta determinacije dobivenom na uzorku ($R^2 = .166$) i prilagođenog koeficijenta determinacije ($R^2 = .163$) koji se odnosi na stvarnu populaciju.

Analizom varijance je potvrđena značajnost koeficijenta multiple regresije $R = .408$ ($F(6,1575, 1581) = 52.423$ uz $p < .01$), čime je potvrđen utjecaj odabranih prediktora na kriterij.

Iz tablice 12 vidljivo je da se kao relativno najsnažniji statistički značajan prediktor pokazala čestica *Socijalno povjerenje* ($\beta = .266$), a zatim čestica *Interes za politiku* ($\beta = -.150$). Najmanji, iako statistički značajan doprinos imaju prediktori *Zadovoljstvo životom* ($\beta = .091$) i *Stupanj naobrazbe* ($\beta = .091$). Svi prediktori su se pokazali statistički značajnima. Općenito, čestica *Socijalno povjerenje* pokazala se kao relativno najsnažniji statistički značajan prediktor u sve tri zemlje u prvom mjerenju.

Tablica 13. Regresijski model i prediktori za sve države (2010. godina)

	Hrvatska		Slovenija		Danska	
	Beta	p	Beta	p	Beta	p
Socijalno povjerenje	,145	,000	,292	,000	,225	,000
Interes za politiku	-,112	,000	-,177	,000	-,176	,000
Zadovoljstvo životom	,140	,000	,108	,000	,145	,000
Spol	-,043	,090	-,048	,059	-,045	,056
Dob	,086	,002	-,028	,303	-,153	,000
Stupanj naobrazbe	-,033	,260	,075	,007	,087	,000
R	.253		.424		.410	
R ²	.064		.180		.168	
F	17.328		47.665		51.729	

Provedenom regresijskom analizom na rezultatima sudionika iz Hrvatske u drugom mjerenju, dobiven je koeficijent multiple regresije $R = .253$. Iako je koeficijent značajan, postotak objašnjenja varijance s prediktorima je mali (6.4%). Velik dio varijabiliteta ostao je neobjašnjen, što je dovelo i do velike greške u prognozi ($s_{xy} = 2.184$). Nema velike razlike između koeficijenta determinacije dobivenom na uzorku ($R^2 = .064$) i prilagođenog koeficijenta determinacije ($R^2 = .060$) koji se odnosi na stvarnu populaciju.

Analizom varijance je potvrđena značajnost koeficijenta multiple regresije $R = .253$ ($F(6,1524, 1530) = 17.328$ uz $p < .01$), čime je potvrđen utjecaj odabranih prediktora na kriterij.

Iz tablice 13 vidljivo je da se kao relativno najsnažniji statistički značajan prediktor pokazala čestica *Socijalno povjerenje* ($\beta = .145$), a zatim čestica *Zadovoljstvo životom* ($\beta = .140$). Ne značajnim su se pokazali prediktori spola i stupnja naobrazbe. Najmanji, iako statistički značajan doprinos ima prediktor *Dob* ($\beta = .086$). Prvi nalaz je sukladan nalazu u prvom mjerenju.

Provedenom regresijskom analizom na rezultatima sudionika iz Slovenije u drugom mjerenju, dobiven je koeficijent multiple regresije $R = .424$. Iako je koeficijent značajan, postotak objašnjenja varijance s prediktorima je mali (18%). Velik dio varijabiliteta ostao je neobjašnjen, što je dovelo i do velike greške u prognozi ($s_{xy} = 2.068$). Nema velike razlike

između koeficijenta determinacije dobivenom na uzorku ($R^2 = .180$) i prilagođenog koeficijenta determinacije ($R^2 = .176$) koji se odnosi na stvarnu populaciju.

Analizom varijance je potvrđena značajnost koeficijenta multiple regresije $R = .424$ ($F(6,1304, 1310) = 47.665$ uz $p < .01$), čime je potvrđen utjecaj odabranih prediktora na kriterij.

Iz tablice 13 vidljivo je da se kao relativno najsnažniji statistički značajan prediktor pokazala čestica *Socijalno povjerenje* ($\beta = .292$), a zatim čestica *Interes za politiku* ($\beta = -.177$). Ovakav nalaz je dobiven i u prvom mjerenju. Ne značajnim su se pokazali prediktori spola i dobi. Najmanji, iako statistički značajan doprinos ima prediktor *Stupanj naobrazbe* ($\beta = .075$).

Provedenom regresijskom analizom na rezultatima sudionika iz Danske u drugom mjerenju, dobiven je koeficijent multiple regresije $R = .410$. Iako je koeficijent značajan, postotak objašnjenja varijance s prediktorima je mali (16.8%). Velik dio varijabiliteta ostao je neobjašnjen, što je dovelo i do velike greške u prognozi ($s_{xy} = 1.992$). Nema velike razlike između koeficijenta determinacije dobivenom na uzorku ($R^2 = .168$) i prilagođenog koeficijenta determinacije ($R^2 = .169$) koji se odnosi na stvarnu populaciju.

Analizom varijance je potvrđena značajnost koeficijenta multiple regresije $R = .410$ ($F(6,1533, 1539) = 51.729$ uz $p < .01$), čime je potvrđen utjecaj odabranih prediktora na kriterij.

Iz tablice 13 vidljivo je da se kao relativno najsnažniji statistički značajan prediktor pokazala čestica *Socijalno povjerenje* ($\beta = .225$), a zatim čestica *Interes za politiku* ($\beta = -.176$). Najmanji, iako statistički značajan doprinos ima prediktor *Stupanj naobrazbe* ($\beta = .087$). Ne značajnim se pokazao prediktor spola. Kao i u prvom mjerenju, ponovno je vidljivo da je čestica *Socijalno povjerenje* relativno najsnažniji statistički značajan prediktor za sve tri zemlje i u drugom mjerenju.

Rasprava

Osnovni cilj ovog rada bio je usporediti razinu povjerenja u državni parlament u Republici Hrvatskoj neposredno prije velike gospodarske krize (2008. godine) i za vrijeme krize (2010. godine) te usporediti razinu povjerenja u državni parlament u Hrvatskoj s istim povjerenjem u Sloveniji i Danskoj. Rezultati su pokazali da je povjerenje u parlament bilo statistički značajno više u prvom mjerenju (2008. godine) nego u drugom mjerenju (2010. godine). Kao što je već navedeno, česticom *Povjerenje u parlament* ustvari je operacionalizirana varijabla *Političko povjerenje*. Stoga je moguće zaključiti da je razina povjerenja u politiku značajno pala u drugom mjerenju u usporedbi s prvim. Ovakav nalaz je bio očekivan kada se u obzir uzmu promjene do kojih je došlo između prvog i drugog mjerenja. Krajem 2008. došlo je do velike gospodarske i ekonomske krize. Zbog navedenog, povećao se broj nezaposlenih, pogotovo mladih koji su posao bili primorani potražiti van zemlje. Također, došlo je do pada BDP-a, pada plaća, porasli su porezi, ljudi su morali više raditi za iste novce i život je postao skuplji. Vrlo je vjerojatno da su navedeni događaji doveli do nižeg povjerenja u politiku općenito.

Logički je bilo očekivano da će sudionici koji su zadovoljni svojim životom i koji smatraju kako se većini ljudi može vjerovati biti skloniji iskazivati povjerenje u parlament. U skladu s navedenim, rezultati su pokazali da je razina zadovoljstva životom također bila viša u prvom mjerenju. Ovakav nalaz bio je očekivan jer je logično da zbog gospodarske i ekonomske krize opadne i razina zadovoljstva životom. S druge strane, dobiven je nalaz da je razina socijalnog povjerenja bila veća u drugom mjerenju. Moguće je da su se ljudi zbog loše situacije i smanjenog povjerenja u politiku i političare okrenuli drugim ljudima kao mogućem rješenju u nezavidnoj situaciji te se zbog toga povećala razina povjerenja u druge ljude. Pojedincima je prirodno da traže socijalnu podršku i priključuju se grupama jer tako dobivaju osjećaj pripadnosti, emocionalnu podršku, informacijsku podršku, instrumentalnu podršku i emocionalnu podršku. Iako logični, ovakvi rezultati nisu bili očekivani, zbog pretpostavke o pozitivnoj korelaciji čestica *Povjerenje u parlament* i *Socijalno povjerenje*. Provjerom je dobivena značajna pozitivna korelacija navedenih čestica, no bila je relativno niska.

Nadalje, rezultati su pokazali da se sudionici iz Hrvatske, Slovenije i Danske statistički značajno razlikuju prema odgovorima na svim česticama. Što se tiče prvog mjerenja, pokazalo se da Danci imaju najviše povjerenja u parlament i druge ljude te da su najzadovoljniji životom. Ovakav nalaz je svakako u skladu s očekivanjima. Istraživanja su pokazala da Skandinavske države i Nizozemska više vjeruju parlamentu (Listhaug i Wiberg, 1995; Lühiste, 2006; Uslaner, 2003). Također dobiveni su nalazi da je povjerenje u lokalne jedinice nedvojbeno izuzetno važno u državama kao što je Danska (Thiessen, 2003). S druge strane, rezultati ovog istraživanja pokazali su da je interes za politiku najniži kod sudionika iz Danske. Zanimljiv je rezultat da se na uzorku iz Danske pokazala značajna negativna korelacija čestica *Povjerenje u parlament* i *Interes za politiku*.

Takav obrazac dobiven je i na uzorku iz Hrvatske, gdje je pokazano da Hrvati imaju najnižu razinu povjerenja u parlament, ali najvišu razinu interesa za politiku od svih zemalja. Iako zbog brojnih čimbenika Hrvati imaju nisko političko povjerenje, njihov interes za politiku je viši nego u ostalim zemljama. Mogući razlozi su možda medijska prisutnost političara, ali i povijesna i kulturna važnost politike. Osim najniže razine povjerenja u parlament, sudionici iz Hrvatske su ostvarili i najniže rezultate na česticama *Socijalno povjerenje* i *Zadovoljstvo životom*. Dobivene su i značajne pozitivne korelacije između navedenih čestica. Hrvatska od svih zemalja sudionica u ovom istraživanju ima najlošije ekonomsko stanje i najniže plaće te ima političare u koje ljudi većinom nemaju povjerenja, bilo zbog korumpiranosti ili neispunjenih obećanja. Stoga su ovakvi rezultati razumljivi. Iako je dokazano značajno razlikovanje sudionika iz svih zemalja, ipak je vidljivo da su sudionici iz Slovenije po rezultatima na svim česticama bliži sudionicima iz Hrvatske nego sudionicima iz Danske. Ovakav nalaz u skladu je s početnim očekivanjima.

U drugom mjerenju, dobiveni se slični nalazi. Danska je ponovno ostvarila najviše rezultate na česticama *Povjerenje u parlament*, *Socijalno povjerenje* i *Zadovoljstvo životom*, a najniži rezultat na čestici *Interes za politiku*. Ovakvi nalazi potvrdili su početna očekivanja. Do jedine promjene u rezultatima došlo je na čestici *Socijalno povjerenje*, gdje su sudionici iz Hrvatske ovaj put pokazali više povjerenje od sudionika iz Slovenije. Prethodno su već objašnjeni mogući razlozi rasta povjerenja u druge ljude kod Hrvata, no zanimljivo je i da su u usporedbi s prvim mjerenjem rezultati sudionika iz Slovenije niži. Ovakav nalaz možda proizlazi iz razloga što je većina Europe, pa tako i Slovenija, pogođena ekonomskom i gospodarskom krizom krajem 2008. godine. Kriza je utjecala na pad razine povjerenja u

parlament, ali i pad razine socijalnog povjerenja. Na uzorku Slovenije čestice *Povjerenje u parlament* i *Socijalno povjerenje* imaju umjerenu pozitivnu značajnu korelaciju, pa su ovakvi rezultati očekivani. I u drugom mjerenju vidljivo je da su rezultati sudionika iz Slovenije na svim česticama sličniji rezultatima sudionika iz Hrvatske nego iz Danske, što je sukladno početnim očekivanjima.

Značajnom se u oba mjerenja pokazala i negativna korelacija između zadovoljstva životom i dobi te pozitivna korelacija između zadovoljstva životom i stupnja naobrazbe. To znači da su stariji ljudi manje zadovoljni životom, a da su obrazovaniji ljudi više zadovoljni životom. Također je dobivena značajna pozitivna korelacija između čestica *Socijalno povjerenje* i *Zadovoljstvo životom*. Ovakav nalaz naglašava važnost povjerenja u druge ljude na način da pojedinci koji imaju bolje odnose sa drugim ljudima, podršku u životu i imaju se na koga osloniti, su posljedično i više zadovoljni životom.

Rezultati nekih istraživanja pokazali su da žene imaju više (Glaeser, Laibson, Scheinkman i Soutter, 2000; Paterson, 2008) ili manje političkog povjerenja (Leigh, 2006) nego muškarci. Nadalje, postoje dokazi da političko povjerenje varira tijekom života (Hudson, 2006; Putnam, 2000), dok neki nalazi pokazuju da se povjerenje povećava s dobi (Glaeser, Laibson, Scheinkman, i Soutter, 1999; Mishler i Rose, 2001; Patterson, 1999). U ovom istraživanju korelacije između povjerenja u parlament i spola i dobi pokazale su se neznatnima, pa čak i neznačajnima. Ovakav nalaz vrijedi za dobivene korelacije na rezultatima sudionika u svim zemljama.

Druga su pak istraživanja pokazala da formalno školovanje stvara niz različitih i često povezanih promjena kod pojedinaca koje omogućavaju stjecanje i obradu podataka za točnu procjenu funkcioniranja političkih institucija. Tako su dobiveni rezultati da oni koji su više školovani, su više i zainteresirani za politiku nego oni manje obrazovani (Delli, Carpini i Keeter, 1996; Verba i dr., 1995). Interes za politiku i politička zbivanja značajna je poveznica demokratske političke kulture tim što prezentira svojevrsnu formu uključenosti u politički život društva i ujedno je segment individualnog sklopa vrijednosti (Ilišin, 2011), što u velikoj mjeri može formirati političko nepovjerenje. U ovom istraživanju, na Hrvatskom uzorku dobiveni su rezultati koji ne potvrđuju rezultate prijašnjih istraživanja. Između čestica *Interes za politiku* i *Stupanj naobrazbe* u prvom i drugom mjerenju dobivene su značajne negativne korelacije. Zbog loše političke situacije kroz duži period, korumpiranosti i nepotizma, moguće je da se

visokoobrazovani pojedinci namjerno isključuju iz političkog svijeta te su više orijentirani na sebe, svoj poslovni i privatni život. Korelacije između povjerenja u parlament i stupnja naobrazbe su neznatne (u prvom mjerenju) i neznčajne (u drugom mjerenju). Na Slovenskom uzorku dobiveni su djelomično slični rezultati kao na Hrvatskom uzorku. Između čestica *Interes za politiku* i *Stupanj naobrazbe* u prvom i drugom mjerenju ponovno su dobivene značajne negativne korelacije. Ovakav nalaz nije teorijski očekivan, no može se objasniti na isti način kao i nalaz dobiven na uzorku sudionika iz Hrvatske. Korelacije između povjerenja u parlament i stupnja naobrazbe su niske, ali značajne i pozitivne. Ovakav nalaz je također suprotan teorijskim očekivanjima. Na Danskom uzorku dobiveni su rezultati koji odgovaraju onima na Slovenskom uzorku. Negativna korelacija interesa za politiku i stupnja naobrazbe može se objasniti općenito malim interesom za politiku u državi. Pojedinci koji su visokoobrazovani dobro žive i ne zamaraju se političkim odlukama. Pozitivne korelacije povjerenja u parlament i stupnja naobrazbe mogu biti odraz dobre političke situacije u Danskoj.

Rezultati sudionika iz Slovenije, pokazali su da su i u prvom i u drugom mjerenju najviše pozitivne korelacije između čestica *Povjerenje u parlament* i *Socijalno povjerenje*. Ovakav nalaz u skladu je s logičkim i teorijskim očekivanjima o povezanosti političkog i socijalnog povjerenja. Također su dobivene i negativne korelacije između povjerenja u parlament i interesa za politiku. Ovakav nalaz je logičan jer što više ljudi prate političku situaciju, to više uviđaju da je situacija loša te gube povjerenje u politiku. Čestica *Socijalno povjerenje* stvorila je pozitivne korelacije sa česticama *Zadovoljstvo životom* i *Stupanj naobrazbe*. Ovakvi nalazi sukladni su logičkim očekivanjima. Visokoobrazovani ljudi su tijekom života vjerojatnije ostvarili više kontakata i bili u više različitih situacija što je povećalo njihovo povjerenje u druge ljude. Isto tako, pojedinci koji su zadovoljniji životom su pozitivniji i optimističniji te više vjeruju drugim ljudima. Svi navedeni nalazi dobiveni su i u prvom i u drugom mjerenju.

Na uzorku sudionika iz Danske dobivene korelacije između čestica slične su onima dobivenima na sudionicima iz Slovenije. Kao i u prethodnom slučaju, i u prvom i u drugom mjerenju najviše pozitivne korelacije dobivene su između čestica *Povjerenje u parlament* i *Socijalno povjerenje*. Ovakav nalaz je teorijski očekivan. Socijalno povjerenje je važno što iz socijalnih, a što iz političkih razloga. Ono među građanima utječe na široki raspon fenomena, uključujući ekonomski rast i uspješnost u prodajnoj ekonomiji, stabilnoj i uspješnoj demokratskoj vladi, poštenom pružanju javnih dobara, socijalnoj integraciji, suradnji i harmoniji. Socijalno povjerenje također ima pozitivnu korelaciju sa zadovoljstvom životom.

Ljudi koji vjeruju drugima su sretniji, imaju se na koga osloniti kada im je potrebna pomoć i zato su općenito zadovoljniji životom. Čestica *Socijalno povjerenje* u pozitivnoj je korelaciji i sa česticom *Stupanj naobrazbe*. Visokoobrazovani ljudi su vjerojatno i bogatiji, a bogatiji i uspješniji ljudi su cijenjeni u društvu i mogu više riskirati. Uspješnijima se pristupa s više poštovanja, što povećava njihov osjećaj povjerenja, a uspjeh u životu im daje više optimizma i povjerenja nego siromašnima i manje obrazovanima. Navedeni nalazi na uzorku Danske vrijede i za prvo i za drugo mjerenje. Zanimljivo je da korelacija između dobi i stupnja naobrazbe nije značajna niti u jednom mjerenju, a upravo ta korelacija pokazala se najvišom na uzorku Hrvata.

Zaključno, u prvom mjerenju provjereno je hoće li se prediktori socijalno povjerenje, interes za politiku i ukupno zadovoljstvo životom te demografske odrednice spola, dobi i obrazovanja pokazati statistički značajnima za objašnjavanje kriterija povjerenje u državni parlament. Za hrvatski uzorak pokazalo se da su najsnažniji prediktori socijalno povjerenje i zadovoljstvo životom. Ovakav nalaz bio je teorijski očekivan. Neznačajnim se pokazao samo prediktor spol. Na Slovenskom uzorku pokazalo se da su najsnažniji prediktori povjerenje u druge ljude i interes za politiku. No neznačajna su bila čak tri prediktora: spol, dob i stupanj naobrazbe. Na Danskom uzorku najsnažniji prediktori bili se jednaki onima na Slovenskom: povjerenje u druge ljude i interes za politiku. Također, svi prediktori pokazali su se statistički značajnima. Sukladno očekivanjima, za sve tri zemlje, relativno najsnažnijim statistički značajnim prediktorom pokazala se čestica *Socijalno povjerenje*. Bitno je naglasiti da je postotak objašnjene varijance s prediktorima bio mali na sva tri uzorka.

U drugom mjerenju dobiveni su sukladni rezultati u pogledu relativno najsnažnijih odrednica. Ponovno se na uzorku sudionika iz Hrvatske pokazalo da su najsnažniji prediktori povjerenje u druge ljude i zadovoljstvo životom. Neznačajnima su se pokazali prediktori spol i stupanj naobrazbe. Na sudionicima iz Slovenije pokazalo se da su najbolji prediktori povjerenje u druge ljude i interes za politiku. Neznačajni su se ovoga puta pokazali prediktori spol i dob. Na Danskom uzorku najboljim prediktorima pokazali su se prediktori povjerenje u druge ljude i interes za politiku. U ovom mjerenju čak i u Danskom modelu jedan prediktor nije bio značajan (spol). Rezultati su pokazali da je i u drugom mjerenju postotak objašnjene varijance s prediktorima bio mali na sva tri uzorka. Također, jednak je i rezultat da se relativno najsnažnijim statistički značajnim prediktorom pokazala čestica *Socijalno povjerenje*. Općenito, najlošijim prediktorom pokazao se spol koji je neznačajan u sve tri zemlje.

Konačno, jedan od glavnih nedostataka ovog istraživanja svakako je mali broj varijabli uzetih u istraživanje. ESS istraživanje nudi ogromnu mogućnost odabira varijabli i bilo bi korisno uzeti više prediktora za objašnjavanje kriterija povjerenje u državni parlament. Također, razlika između dva mjerenje je samo dvije godine i bilo bi jako zanimljivo vidjeti razlike u rezultatima kada bi se istraživanje ponovo provelo za desetak godina. Iako velik uzorak sudionika u istraživanju doprinosi vanjskoj valjanosti istraživanja, treba biti oprezan s tumačenjem statističke značajnosti jer zbog velikih uzoraka i najmanje razlike postaju statistički značajne, a ostaje pitanje praktične značajnosti. Također, sveobuhvatne varijable *Političko povjerenje i Socijalno povjerenje* mjerene su samo jednom česticom i kao takve upitno je predstavljaju li točno one mjere koje bi trebale.

Pošto je metodologija istraživanja profesionalno napravljena, mogući prijedlozi budućih istraživanja odnose se na dodavanje varijabli u novo istraživanje. Bilo bi zanimljivo provesti istraživanje sa sljedećim varijablama: povjerenje u politički sustav, povjerenje u policiju, povjerenje u političare, povjerenje u političke stranke, povjerenje u Europski Parlament i povjerenje u Ujedinjene Narode. Također bi bilo korisno u istraživanje dodati i varijable koje se odnose na korištenje medija, jer se političko povjerenje uči indirektno i s udaljenosti, obično preko medija. Osim varijabli spola dobi i stupnja naobrazbe, bilo bi dobro uvesti i varijable prihoda i religije.

Zaključak

Razina povjerenja u parlament i razina zadovoljstva životom građana RH bile su statistički značajno više u prvom mjerenju (2008. godina) u odnosu na drugo mjerenje (2010. godina).

Razina socijalnog povjerenja građana RH bila je statistički značajno viša u drugom mjerenju (2010. godina) u odnosu na prvo mjerenje (2008. godina).

Razina interesa za politiku građana RH nije bila statistički značajno različita u dva mjerenja.

Sudionici iz Hrvatske, Slovenije i Danske pokazali su statistički značajno različitu razinu povjerenja u državni parlament, socijalnog povjerenja, interesa za politiku i ukupnog zadovoljstva životom.

Tako je najviša razina povjerenja u parlament, socijalnog povjerenja i zadovoljstva životom karakteristična za Danske sudionike, dok je za Hrvatske sudionike karakteristična relativno najviša razina interesa za politiku.

Prediktori socijalno povjerenje, interes za politiku i ukupno zadovoljstvo životom te demografske odrednice spol, dob i obrazovanje pokazali su se statistički značajnima za objašnjavanje kriterija povjerenje u državni parlament.

Obuhvaćene varijable na Hrvatskom uzorku objašnjavaju 9.9% ukupne varijance u prvom mjerenju i 6.4% ukupne varijance u drugom mjerenju.

Obuhvaćene varijable na Slovenskom uzorku objašnjavaju 12.8% ukupne varijance u prvom mjerenju i 18% ukupne varijance u drugom mjerenju.

Obuhvaćene varijable na Danskom uzorku objašnjavaju 16.6% ukupne varijance u prvom mjerenju i 16.8% ukupne varijance u drugom mjerenju.

U oba mjerenja, za sve države relativno najsnažnijim statistički značajnim prediktorom pokazalo se povjerenje u druge ljude.

Literatura

- Aars, J. i Strømsnes, K. (2007). Contacting as a Channel of Political Involvement: Collectively Motivated Individually Enacted, *West European Politics*, 30(1), 93-120.
- Abramson, P. R. (1983). *Political Attitudes in America: Formation and Change*. San Francisco: W. H. Freeman.
- Allport, G. W. (1961). *Pattern and Growth in Personality*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Almond, G. i Verba, S. (1963). *The Civic Culture*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Bachmann, R. (1998). Conclusion: Trust-conceptual aspects of a complex phenomenon. U C. Lane i R. Bachmann (ur.), *Trust within and between organizations* (str. 298-323). New York: Oxford University Press.
- Barbalet, J. (2009). A characterization of trust and its consequences. *Theory and Society*, 38, 367-382.
- Brewer, P. R., Gross, K., Aday, S. i Willnat, L. (2004). International trust and public opinion about world affairs. *American Journal of Political Science*, 48, 93-109.
- Cattell, R. B. (1965). *The Scientific Analysis of Personality*. Baltimore, MD: Penguin Books.
- Catterberg, G. i Moreno, A. (2006). The individual bases of institutional trust: Trends in new and established democracies. *International Journal of Public Opinion Research*, 18(1), 31-48.
- Citrin J. i Muste, C. (1999). Trust in government. U J. P. Robinson, P. F. Shaver i L. S. Wrightsman (ur.), *Measures of political attitudes* (str. 465-532). San Diego: Academic Press.
- Colquitt, J. A., Scott, B. A. i LePine, J. A. (2007). Trust, trustworthiness, and trust propensity: A metaanalytic test of their unique relationships with risk taking and job performance. *Journal of Applied Psychology*, 92, 909-927.
- Dalton, R. J. (2005). The social transformation of trust in government. *International Review of Sociology*, 15, 133-154.
- Dalton, R. J. (2004). *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*, Oxford: Oxford University Press.
- Deary, I. J., Batty, G. D. i Gale, C. R. (2008). Bright children become enlightened adults. *Psychological Science*, 19, 1-6.
- Delli Carpini, M. X. i Keeter, S. (1996). *What Americans Know about Politics and Why It Matters*. New Haven, CT.: Yale University Press.

- Döring, H. (1992). Higher education and confidence in institutions. *West European Politics*, 15, 126-146.
- Dunn, J. R. i Schweitzer, M. E. (2005). Feeling and Believing: The Influence of Emotion on Trust, *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(5), 736-748.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and Society*. New York: Norton.
- European Social Survey (2016). Pribavljeno 12.12.2016. s adrese <http://www.europeansocialsurvey.org/>
- Fisher, J., van Heerde, J. i Tucker A. (2010). Does one trust judgement fit all? Linking theory and empirics. *The British Journal of Politics and International Relations*, 12(2), 161-188.
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York: Free Press.
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Glaeser, E. L., Laibson, D. I., Scheinkman, J. A. i Soutter, C. L. (2000). Measuring trust. *The Quarterly Journal of Economics*, 115(3), 811-846.
- Hardin, R. (1999). Do We Want Trust in Government?. U M. E. Warren (ur.), *Democracy and Trust*. (str. 88-120). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hardin, R. (1993). The street-level epistemology of trust, *Politics and Society*, 21, 505-529.
- Hibbing, J. R. i Theiss-Morse, E. (1995). *Congress as public enemy: Public attitudes toward American political institutions*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hooghe, M. (2011). Why there is basically only one form of political trust. *The British Journal of Politics and International Relations*, 13(2), 269-275.
- Hooghe, M. i Wilkenfeld, B. (2008). The Stability of Political Attitudes and Behaviors across Adolescence and Early Adulthood: A Comparison of Survey Data on Adolescents and Young Adults in Eight Countries, *Journal of Youth and Adolescence*, 37(2), 155-167.
- Hudson, J. (2006). Institutional trust and subjective wellbeing across the EU. *Kyklos*, 59, 43-62.
- Ilišin, V. (2011). Vrijednosti mladih u Hrvatskoj, *Politička misao*, 48(3), 82-122.
- Inglehart, R. (1999). Trust, well-being and democracy. U M. E. Warren (ur.), *Democracy and Trust* (str. 88-120). Cambridge: Cambridge University Press.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, R. i Welzel, C. (2005) *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Johnson-George, C. i Swap, W. C. (1982). Measurement of specific interpersonal trust: Construction and validation of a scale to assess trust in a specific other. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43, 1306-1317.
- Klingemann, H. D. i Fuchs, D. (1995). *Citizens and the State*. Oxford: Oxford University Press.
- Kramer, R. M. i Lewicki, R. J. (2010). Repairing and enhancing trust: Approaches to reducing organizational trust deficits. *Academy of Management Annals*, 4, 245-277.
- Leigh, A. (2006). Trust, inequality and ethnic heterogeneity. *Economic Record*, 82, 268- 280.
- Letki, N. (2006). Investigating the Roots of Civic Morality: Trust, Social Capital, and Institutional Performance, *Political Behavior*, 28(4), 305-325.
- Levi, M. (1998). A State of Trust. U V. Braithwaite i M. Levi (ur.), *Trust and Governance* (str. 77–101). New York: Russell Sage Foundation.
- Lewicki, R. J., Tomlinson, E. C. i Gillespie, N. (2006). Models of interpersonal trust development: Theoretical approaches, empirical evidence, and future directions. *Journal of Management*, 32, 991-1022.
- Lewis, J. D. i Weigert, A. (1985). Trust as a social reality. *Social Forces*, 63, 967-985
- Lipset, S. M. i Schneider, W. (1983). *The Confidence Gap: Business, Labor, and Government in the Public Mind*. New York: The Free Press.
- Listhaug, O. i Wiberg, M. (1995). Confidence in Private and Public Institutions. U H. D. Klingmman i D. Fuchs (ur.), *In Citizens and the State*. Oxford: Oxford University Press.
- Luhmann, N. (1979). *Trust: A mechanism for the reduction of social complexity*. New York: Wiley.
- Maldini, P. (2006). Političko povjerenje i demokratska konsolidacija. *Politička misao*, 45(1), 179-199.
- Marien, Sofie. (2011). Measuring Political Trust Across Time and Space. U M. Hooghe i S. Zmerli (ur.), *Political Trust: Why Context Matters* (str. 13-45). Colchester: ECPR Press.
- Mayer, R. C. i Davis, J. H. (1999). The effect of the performance appraisal system on trust for management: A field quasi-experiment. *Journal of Applied Psychology*, 84, 123-136.
- Mayer, R. C., Davis, J. H. i Schoorman, F. D. (1995). An integrative model of organizational trust. *Academy of Management Review*, 20, 709-734.
- McEvily, B. (2011). Reorganizing the boundaries of trust: From discrete alternatives to hybrid forms. *Organization Science*, 22, 1266-1276.
- McEvily, B., Perrone, V. i Zaheer, A. (2003). Trust as an organizing principle. *Organization Science*, 14, 91-103.

- Milligan, K., Moretti, E. i Oreopoulos, P. (2004). Does education improve citizenship? Evidence from the United States and the United Kingdom, *Journal of Public Economics*, 88(9-10), 1667-1695.
- Mishler, W. i Rose, R. (2001). What Are the Origins of Political Trust? Testing Institutional and Cultural Theories in Post-Communist Societies. *Comparative Political Studies*, 34(1), 30-62.
- Mishler, W. i Rose, R. (1997). Trust, Distrust and Skepticism: Popular Evaluations of Civil and Political Institutions in Post-Communist Societies, *Journal of Politics*, 59(2), 418-451.
- Molm, L. D., Takahashi, N. i Peterson, G. (2000). Risk and trust in social exchange: An experimental test of a classical proposition. *American Journal of Sociology*, 105(5), 1396-1427.
- Paterson, L. (2008). Political attitudes, social participation and social mobility: A longitudinal analysis. *The British Journal of Sociology*, 59(3), 413-434.
- Patterson, O. (1999). Liberty against the democratic state: on the historical and contemporary sources of American distrust. U M. E. Warren (ur.), *Democracy and Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pattie, C. J., Seyd, P. i Whiteley, P. (2004). *Citizenship in Britain: Values, Participation, and Democracy*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rimac, I. (2000). Some Determinants of Trust in the Institutions of the Political System in Croatia. *Theological Review*, 70(2), 471-484.
- Rosenberg, M. (1957). Misanthropy and attitudes towards international affairs. *Journal of Conflict Resolution*, 1, 340-345.
- Rosenberg, M. (1956). Misanthropy and political ideology. *American Sociological Review*, 21, 690-695.
- Rothstein, B. (2004). Social Trust and Honesty in Government: A Causal Mechanisms Approach. U J. Kornai, B. Rothstein i S. Rose- Ackerman (ur.), *Creating Social Trust in Post-Socialist Transition* (str. 13-30). New York: Palgrave Macmillan.
- Rothstein, B. i Eek, D. (2009). Political Corruption and Social Trust: An Experimental Approach. *Rationality and Society* 21(1), 81-112.
- Rotter, J. B. (1971). Generalized expectancies for interpersonal trust. *American Psychologist*, 26, 443-452.

- Rousseau, D. M., Sitkin, S. B., Burt, R. S. i Camerer, C. (1998). Not so different after all: A crossdiscipline view of trust. *Academy of Management Review*, 23, 393-404.
- Šalaj, B. (2007). *Socijalni kapital: Hrvatska u komparativnoj perspektivi*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Scholz, J.T. i Lubell, M. (1998). Trust and Taxpaying: Testing the Heuristic Approach to Collective Action, *American Journal of Political Science*, 42(2), 398-417.
- Schoon, I., Cheng, H., Gale, C. R., Batty, G. D. i Deary, I. J. (2010). Social status, cognitive ability, and educational attainment as predictors of liberal social attitudes and political trust. *Intelligence*, 38, 144-150.
- Sekulić, D. i Šporer, Ž. (2010). Gubimo li povjerenje u institucije?. U J. Kregar, D. Sekulić i Ž. Šporer (ur), *Korupcija i povjerenje* (str. 71–117). Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo i Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Seligman, A. B. (1997). *The Problem of Trust*. Princeton: Princeton University Press.
- Simpson, J. A. (2007). Psychological foundations of trust. *Current Directions in Psychological Science*, 16, 264-268.
- Sztompka, P. (1998). Trust, Distrust and Two Paradoxes of Democracy. *European Journal of Social Theory*, 1(1), 19-32.
- Thiessen, U. (2003). Fiscal Decentralisation and Economic Growth in High-income OECD Countries, *Fiscal Studies*, 24, 237-74.
- Uslaner, E. M. (2003). Confidence in Political and Private Institutions. U G Badescu i E. M. Uslaner (ur.), *Social Capital and the Transition to Democracy* (str. 81-94). New York: Routledge.
- Uslaner, E. M. (2002). *The moral foundations of trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van de Walle, S., Van Roosbroek S. i Bouckaert, G. (2008). Trust in the public sector: is there any evidence for a long-term decline?, *International Review of Administrative Sciences*, 74(1), 47–64.
- Verba, S., Schlozman, K. L. i Brady, H. E. (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Wollebaek, D. i Selle, P. (2002). Does participation in voluntary associations contribute to social capital? The impact of intensity, scope, and type. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 31, 32-61.
- Yamagishi, T., Cook, K. S. i Watabe, M. (1998). Uncertainty, trust, and commitment formation in the United States and Japan. *American Journal of Sociology*, 104, 165-194.

Zmerli, S., Newton, K. i Montero, J. R. (2007). Trust in People, Confidence in Political Institutions, and Satisfaction with Democracy. U J. W. van Deth, J. R. Montero i A. Westholm (ur.), *Citizenship and Involvement in European Democracies: a Comparative Analysis* (str. 35-65). London: Routledge.